

ΛΕΝΑ ΜΑΝΤΑ

№1 ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

ΘΕΑΝΩ,
Η ΛΥΚΑΙΝΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Θεανώ, η Λύκαινα της Πόλης**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Λένα Μαντά
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Ελένη Γεωργοστάθη
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΟΡΘΩΣΗ: Μαρία Σεβαστιάδου
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Λένα Μαντά, 2006

© Φωτογραφίας εξωφύλλου: Jayne Szekely/Arcangel
© Εικονιδίου εξωφύλλου: Svetlana Prikhnenko/Shutterstock
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2006

Πρώτη έκδοση: Μάιος 2006, 6.000 αντίτυπα
Δεύτερη έκδοση: Φεβρουάριος 2018, 141η χιλιάδα

ISBN 978-618-01-2481-1

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτίου.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοΐου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΛΕΝΑ ΜΑΝΤΑ

ΘΕΑΝΩ,
Η ΛΥΚΑΙΝΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΛΕΝΑΣ ΜΑΝΤΑ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

- Βαλς με δώδεκα θεούς, 2005*
Θεανώ, η Λύκαινα της Πόλης, 2006
Το σπίτι δίπλα στο ποτάμι, 2007
Η άλλη πλευρά του νομίσματος, 2008
Έρωτας σαν βροχή, 2009
Το τελευταίο τσιγάρο, 2010
Δεν μπορεί, θα στρώσει! (διηγήματα), 2010
Χωρίς χειροκρότημα, 2011
Όσο αντέχει η ψυχή, 2012
Με λένε Ντάτα, 2013
Ήταν ένας καφές στη χόβολη, 2014
Τα πέντε κλειδιά, 2014
Μια συγγνώμη για το τέλος, 2015
Όσα ήθελα να δώσω (διηγήματα), 2015
Η εκδίκηση των αγγέλων, 2016
Γράμμα από χρυσό, 2017

Προλογικό σημείωμα του εκδότη

Όταν τον Σεπτέμβριο του 2004 γνώρισα πρώτη φορά τη Λένα Μαντά, κατά την υπογραφή του συμβολαίου για το βιβλίο της *Βαλς με δώδεκα θεούς*, τίποτα δεν προμήνυε ότι αυτή η συνάντηση θα ήταν η απαρχή μιας μακρόχρονης συνεργασίας. Είχα στα χέρια μου ένα σύγχρονο μυθιστόρημα κοινωνικού περιεχομένου, με καλοστημένους χαρακτήρες, πλοκή, ανατροπές και συναίσθημα, και απέναντί μου μια κυρία γελαστή, δυναμική, έξυπνη και προσγειωμένη. Δεν μπορούσα, βέβαια, τότε να προβλέψω ότι ο συγκεκριμένος συνδυασμός θα οδηγούσε σε αυτό που πολλά ΜΜΕ έχουν αποκαλέσει «εκδοτικό φαινόμενο Λένα Μαντά», ούτε ότι η επαγγελματική μας σχέση θα εξελισσόταν σταδιακά σε σχέση ζωής. Πρωτοφανή για τα ελληνικά δεδομένα η αγάπη των αναγνωστών για την ίδια και τα βιβλία της, αλλά και ο σεβασμός των βιβλιοπωλών και των ομοτέχνων της απέναντι στο ήθος και στον ακέραιο χαρακτήρα της. Ο επαγγελματισμός της, η εργασιομανία της, το πάθος και το μεράκι της μοναδικά. Οι αριθμοί που συνοδεύουν το όνομά της, από τις πωλήσεις των βιβλίων της μέχρι τις κριτικές που δημοσιεύονται από τους αναγνώστες της, πραγματικά εντυπωσιακοί. Η Λένα Μαντά αποτελεί ένα τεράστιο κεφάλαιο για τις Εκδόσεις Ψυχογιός, αλλά και για τον ελληνικό εκδοτικό χώρο εν γένει. Και της αξίζει.

Θάνος Ψυχογιός

Λίγα λόγια από μένα

Έχω δει ανθρώπους, όταν ξεκινούν ένα βιβλίο, να αφήνουν αδιάβαστη την εισαγωγή ή κάποιο σημείωμα του συγγραφέα και να προχωρούν στην υπόθεση.

Δεν το κατάλαβα ποτέ αυτό.

Το σημείωμα του συγγραφέα με ενδιαφέρει πάντα, γιατί, αν στο βιβλίο μιλούν οι ήρωες, στο σημείωμα μιλάει ο συγγραφέας, και θέλω να δω τι έχει να μου πει.

Εγώ, από την πλευρά μου, θα είχα πολλά να πω για το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας.

Γεννήθηκα στην Πόλη κι έζησα τα πρώτα πέντε χρόνια της ζωής μου εκεί· όπως είναι φυσικό, θυμάμαι ελάχιστα...

Η χρονιά που γεννήθηκα ήταν η χρονιά των απελάσεων. Δεν κατάλαβα τίποτα, φυσικά...

Η Κωνσταντινούπολη, όμως, είναι μια μοναδική πόλη κι έχει, φαίνεται, τη μαγική ικανότητα να μη βγαίνει από το αίμα κανενός, όσο λίγο κι αν έζησε εκεί, όσο λίγες κι αν ήταν οι αναμνήσεις του από την ομορφιά και τη γοητεία της. Πολύ, δε, περισσότερο, απ' όλους όσοι έζησαν τη μισή τους ζωή εκεί...

Το διαπίστωσα όταν άρχισα να ρωτάω τους μεγαλύτερους, όταν τους ζήτησα να ζωντανέψουν τις αναμνήσεις τους για τη ζωή τους εκεί, στην προσπάθειά μου να συλλέξω πληροφορίες για το βιβλίο μου.

Δε δυσκολεύτηκα καθόλου να τους πείσω να μου μιλήσουν, όχι

μόνο για τις όμορφες στιγμές τους στη μακρινή πατρίδα, που θα ήταν και το αποδεκτό, αλλά και για τις άσχημες...

Πρώτα ξεκίνησα από την οικογένεια, φυσικά.

Ο θεός μου ο Τάκης και η θεία μου η Καίτη, ο Στέλιος και το αμίμητο που μου είπε: «“Οι Τούρκοι πρέπει να πεθαίνουν δέκα δέκα τη μέρα και εκατό την εβδομάδα”, μου έλεγε η μάνα μου...»

Ο πατέρας μου και η Κλειώ, που μου περιέγραφαν όλα όσα έζησαν στην Πόλη, και κυρίως τη νύχτα του '55, όπως την έζησε καθένας τους...

Όλους τούς ευχαριστώ, γιατί όλοι τους ήταν ιδιαίτερα παραστατικοί.

Πάνω απ' όλους, όμως, θέλω να ευχαριστήσω τη μητέρα μου. Υπήρξε πολύτιμη βοηθός. Μέχρι χάρτη μού έφτιαξε για να «προσανατολιστώ» σε μια πόλη που δεν ήξερα. Μου συλλάβισε άπειρες φορές τις άγνωστες για μένα λέξεις που κάποια στιγμή χρησιμοποίησαν οι ήρωές μου και διόρθωσε όσα λάθη είχαν τα «πολίτικα» ελληνικά τους.

Όταν τέλειωσα με τους συγγενείς, στράφηκα στο Διαδίκτυο. Χρειαζόμουν ημερομηνίες, ονόματα, γεγονότα, και μόνο εκεί μπορούσα να τα βρω· παιδεύτηκα ώρες ατέλειωτες, γιατί η τεχνολογία δεν είναι και το δυνατό μου σημείο...

Διάβασα όσα βιβλία βρήκα που αφορούσαν το τότε κι έφτασα μέχρι τον Σύλλογο Κωνσταντινουπολιτών για να βρω το Θαύμα του Λεωνίδα Κουμάκη, το οποίο διάβασα σε μία νύχτα.

Είναι τόσο δύσκολο να γράφεις για κάτι που ουσιαστικά δεν ξέρεις, αλλά πιστεύω ότι το έκανα σωστά.

Αυτό το βιβλίο, όμως, σας το τονίζω, δεν είναι ιστορικό.

Τα ιστορικά γεγονότα που αναφέρονται είναι μόνο το πλαίσιο που χρειαζόταν η φαντασία μου για να τοποθετήσει τη Θεανώ, τον Αργύρη, τη Δέσποινα κι όλους τους άλλους ήρωες.

Η νύχτα του '55 που περιγράφω ομολογουμένως περιέχει κάποιες από τις ιστορίες των δικών μου που άκουσα, γιατί πράγματι κάποιοι Τούρκοι έσωσαν το σπίτι της Κλειώς λέγοντας ψέ-

ματα, όπως Τούρκος ήταν κι αυτός που έδιωξε τον πατέρα μου, που υπηρετούσε, για να δει τι έκαναν οι δικοί του και να τους βοηθήσει αν μπορούσε.

Αλλά Τούρκοι ήταν κι αυτοί που κατέστρεψαν το χασάπικο του παππού μου και με μια τσεκουριά χάλασαν το μεγάλο ψυγείο του, και Τούρκοι ήταν κι αυτοί που ισοπέδωσαν το ανγουλάδικο του άλλου μου παππού.

Ευτυχώς, κανένας από την οικογένειά μου δεν είχε τη μοίρα της Θεανώς μου...

Τέλος, το πιο μεγάλο ευχαριστώ το φύλαξα για όλους εσάς που κρατάτε αυτό το βιβλίο στα χέρια σας και που το επιλέξατε για να σας συντροφέψει.

Λένα Μαντά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η πρώτη δεκαετία, 1935-1945

Οι λάμπες του πετρελαίου φώτιζαν το δωμάτιο δημιουργώντας σκιές στον μεγάλο χώρο με το τεράστιο διπλό κρεβάτι, το στολισμένο με κέντημα κοφτό γύρω γύρω και πάνω στον ουρανό. Η Δέσποινα αναστέναξε κι έγειρε πάλι πίσω στα μαξιλάρια καταϊδρωμένη. Η Ουρανία, γυναίκα του κουνιάδου της, βιάστηκε να την ανακουφίσει, ακουμπώντας στο μέτωπό της μια πετσέτα μουσκεμένη σε κρύο νερό.

«Κάνε κουράγιο, κοκόνα μου», της είπε τρυφερά, «κι όπου να 'ναι, τελειώνει το βάσανο. Αύριο δε θα θυμάσαι τίποτε!»

«Δίκιο έχει!» συμφώνησε η μαμή, που, σκυμμένη στα κατωπόδαρα του κρεβατιού, παρακολούθουσε τον τοκετό. «Για την ώρα, μια χαρά πάνε όλα!»

«Πονάω...» μουρμούρισε η Δέσποινα. «Πονάω πολύ... Η μέση μου με φαίνεται που θα σπάσει».

«Τελειώνουμε... Τώρα που θα 'ρτει ο μεγάλος πόνος, μην τον αποφύγεις!» διέταξε η μαμή. «Κατάπτε τον. Κατάπτε τον και σπρώξε να βγει και το παιδί!»

Με όσες δυνάμεις της είχαν απομείνει, η Δέσποινα έκανε ό,τι της είπε η μαμή. Η Θεανώ, η πρωτότοκη κόρη της, ήρθε στον κόσμο λίγες ώρες μετά την είσοδο του νέου χρόνου. Είχαν μαζευτεί όλοι για να γιορτάσουν την Πρωτοχρονιά, όταν τη Δέσποινα την έπιασαν οι πόνοι. Το πρωτοχρονιάτικο τραπέζι έμεινε στη μέση, το σπίτι αναστατώθηκε, κλήθηκε εσπευσμένα η μαμή, και άρχισε η διαδικασία του τοκετού, με τους δύο άντρες να περιμένουν στη σάλα ακούγοντας τις φωνές της Δέσποινας, που κάποτε ήταν σπαρακτικές.

Ο Ιωσήφ είχε παντρευτεί τη Δέσποινα σχεδόν πριν από δύο χρόνια κι έμεναν στο διώροφο πατρικό μαζί με τον αδελφό του τον Θεόφιλο και τη γυναίκα του την Ουρανία.

Το σπίτι αυτό ήταν κληρονομιά από τον πατέρα τους. Μαζί με τέσσερα μαγαζιά κι ένα ακόμα σπίτι, που το νοίκιαζαν σε Τούρκους. Πλούσια ήταν η οικογένεια του Ιωσήφ και του Θεόφιλου, αλλά και τα δύο αδέρφια είχαν προκόψει με την αξία τους. Ο Ιωσήφ είχε δικό του αυγουλάδικο στο Μπεγιαζίτ σοκάκι, ενώ δίπλα του ο Θεόφιλος είχε ανοίξει χασάπικο. Το σπίτι τους ήταν μόλις λίγα μέτρα παραπέρα.

Τόσο η Ουρανία, που παντρεύτηκε πρώτη, όσο και η Δέσποινα αργότερα, παρόλο που είχαν τη δική τους προίκα, θεωρήθηκαν πολύ τυχερές που παντρεύτηκαν τους αδελφούς Γιουμουρτατζή. Μεγαλωμένες στο Τζιχανγκίρ, σε μια συνοικία που θεωρούνταν αριστοκρατική, πάνω στα πρότυπα που όριζε η εποχή και ο τόπος, ήταν φίλες προτού γίνουν συννυφάδες.

Τα σπίτια τους, της Δέσποινας στο πρώτο πάτωμα και της Ουρανίας στο δεύτερο, είχαν την ίδια διαρρύθμιση και σχεδόν την ίδια διακόσμηση. Μεγάλη σάλα, μεγάλη τραπεζαρία, δύο κρεβατοκάμαρες και μια κουζίνα φορτωμένη κατσαρόλες, τηγάνια, ταψιά κι όλα εκείνα που χρησιμοποιούσαν οι δύο νοικοκυρές για να τέρψουν την οικογένεια αλλά και τον εαυτό τους.

Ευγενής η άμιλλα ανάμεσά τους για το ποια θα πετύχει καλύτερα τα φαγητά, αλλά κυρίως τα γλυκά. Αργότερα η Θεανώ θα θυμόταν τη μητέρα της, με ύφος δοκιμαστή του θρόνου, πριν σβήσει τη φωτιά, να στάζει μια σταγόνα από το σιρόπι του γλυκού στο νύχι της και να το αφήνει να κυλήσει. Από αυτή τη σταγόνα εξαρτιόταν αν το συνοφρωμένο ύφος θα έδινε τη θέση του στο χαμόγελο της επιτυχίας. Έπρεπε να σταθεί σαν λαμπερό μαργαριτάρι πάνω στο νύχι, διαφορετικά, αν κυλούσε, σήμαινε πως το γλυκό δεν είχε «δέσει» όπως έπρεπε. Και τότε η Δέσποινα φούντωνε τη φωτιά, φυσούσε και ξεφυσούσε πάνω από αυτή, μέχρι να πετύχει το σωστό δέσιμο του γλυκού.

Πάνω από την πιατοθήκη αράδιαζε τα βάζα με όλα τα γλυκά. Γιατί κάθε εποχή είχε το γλυκό της, που έπρεπε να γίνει. Τα ίδια έκανε και η Ουρανία. Μετά οι δυο τους δοκίμαζαν κι έκαναν

κριτική η μια στο γλυκό της άλλης, πάντα με ευγένεια και αγάπη.

Σ' αυτή τη μικρή κοινωνία ήρθε το ξημέρωμα της Πρωτοχρονιάς η Θεανώ. Η θεία της βγήκε χαρούμενη από το δωμάτιο για να αναγγείλει το ευτυχές γεγονός στα δύο αδέρφια.

«Να μας ζηήσει, κοριτσάκι!» είπε και αγκάλιασε τον κουνιάδο της, που ήταν συγκινημένος.

Τον Ιωσήφ δεν τον ένοιαξε που δεν είχε κάνει γιο. Ήθελε κορίτσι, για να βγάλει το όνομα της μάνας του, που την είχε χάσει όταν ήταν παιδί. Εξάλλου ο πατέρας τους είχε προλάβει να ακούσει το όνομά του από τον Θεόφιλο, που πέρσι τέτοια μέρα είχε κάνει γιο. Τον Αργύρη, που κοιμόταν εδώ και ώρες στη διπλανή κάμαρα.

Λίγους μήνες μετά τη γέννηση του πρώτου αγοριού της οικογένειας είχε φύγει και ο πατέρας τους, από την καρδιά του. Η Θεανώ, όμως, δεν ήξερε τίποτε απ' όλα αυτά τότε. Μετά την τάλαιπωρία της γέννας κοιμόταν στη στολισμένη κούνια της, αυτήν που ώρες ατέλειωτες έφτιαχνε η μάνα της κεντώντας και πλέκοντας δαντέλες, μέχρι που στο τέλος παραδέχτηκε και η ίδια πως το είχε παρακάνει. Ούτε ήξερε πως είχε γεννηθεί στην πιο σπουδαία, στην πιο όμορφη πόλη του κόσμου, που ήταν γνωστή και απλώς ως... Πόλη, αλλά είχε κι άλλα ονόματα. Βυζάντιο... Πρωτεύουσα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Κωνσταντινούπολη το επίσημο όνομά της. Ισταμπούλ για τους Τούρκους, που προσπαθούσαν να ξεχάσουν ποια ήταν αυτή η πόλη και τον τρόπο που την είχαν κατακτήσει, ενώ παράλληλα δεν μπορούσαν να δεχτούν πως δε θα τους ανήκε ποτέ.

Όσο κι αν τη στόλισαν με μινιαρέδες και τζαμιά, όσο κι αν προσπάθησαν να σβήσουν καθετί που θύμιζε τη βυζαντινή καταγωγή της, δεν μπόρεσαν να ξεριζώσουν την καρδιά της, που ήταν ελληνική και χτυπούσε στον ρυθμό που χτυπούσαν κάποτε και τα σήμαντρα της Αγίας Σοφίας.

Είχε κι άλλο ένα όνομα αυτή η πόλη. Βασιλεύουσα... Και ήταν. Γι' αυτό και την προσκύνησαν όλοι οι λαοί. Γιατί, όταν αντικρίζεις μια βασίλισσα, σκύβεις και προσκυνάς. Με όποιο όνομα και να την αποκαλέσεις, πάντως, μία είναι η Πόλη. Μυστηριώδης και αναδυσόμενη, με ένα πέπλο μεταξωτό να καλύπτει

τη γύμνια αλλά και τις μυριάδες πληγές της. Τη λάβωσαν, τη μάτωσαν, την πόνεσαν, αλλά εκείνη έπλενε τις πληγές της στις τρεις θάλασσες που τη χάιδευαν και σηκώνονταν πάλι. Στο ένα της χέρι κρατούσε τη Δύση, και το άλλο... το άλλο το φυλάκιζε η Ανατολή. Καθισμένη, σαν σε θρόνο, στους επτά λόφους όπου ήταν χτισμένη, κοίταζε τα έθνη που ζούσαν στην αγκαλιά της. Σ' αυτή την Πόλη, λοιπόν, τη μία και μοναδική, που όμοιά της ούτε υπήρξε ούτε θα υπάρξει, γεννήθηκε η Θεανώ.

Η Δέσποινα, κατά τη συνήθεια, σαράντα μέρες δε βγήκε από το σπίτι, παρόλο που στις είκοσι μέρες πήρε μεσοσαραντισμό. Η Ουρανία, σαν έμπειρη μωρομάνα, στάθηκε δίπλα της πολύτιμη βοηθός και σύμβουλος. Η Θεανώ αποδείχθηκε σκληρό μωρό. Δεν έκλαιγε σχεδόν ποτέ, αλλά υπήρξε απαιτητική όταν ερχόταν η ώρα του φαγητού της. Όταν, χορτάτη και αλλαγμένη, την έβαζε η μάνα της στην κούνια, καθόταν ήσυχη και φρόνιμη, ακόμα κι όταν δεν κοιμόταν.

Ο μικρός εξάδελφος, ο Αργύρης, ήταν το μόνο πλάσμα που φαινόταν να την ενδιαφέρει από την πρώτη στιγμή που μπόρεσε να ξεχωρίσει πρόσωπα, αλλά κι εκείνος έδειχνε ξεχωριστή αδυναμία στο μικρό πλασματάκι με τα ελάχιστα μαλλιά και τα μεγάλα εκφραστικά μάτια.

Γιατί η Θεανώ είχε μοιάσει της μάνας της. Είχε λευκή επιδερμίδα, σκούρα καστανά μαλλιά και μαύρα μάτια σαν ελιές. Αυτό που ξεγελούσε ήταν τα χείλη της. Μικρά, στρογγυλά, έμοιαζαν σαν φιογκάκι, και νόμιζες πως είχες απέναντί σου ένα κορίτσι γλυκό και υπάκουο. Το αντίθετο ήταν η Θεανώ. Είχε άποψη από μικρή, ήταν ξεροκέφαλη και αυταρχική και δε φύλαγε καθόλου τα λόγια της.

«Σε ποιόνα έμοιασε αυτό το παιδί;» αναρωτιόταν η Δέσποινα απελπισμένη πολλές φορές με το πείσμα της κόρης της.

«Στον εαυτό μου!» της απαντούσε η Θεανώ όταν μεγάλωσε και την άκουγε να παραπονιέται.

Η μεγάλη αδυναμία της πρωτότοκης κόρης της ήταν, πάντως,

τα γλυκά. Παρόλο που η Δέσποινα τα έβαζε πάνω από την πιατοθήκη, κατά έναν μυστήριο τρόπο, η Θεανώ πάντα τα έφτανε και τα ρήμαζε. Ειδικά το τριαντάφυλλο. Τα ροδοπέταλα που κολυμπούσαν στο σιρόπι την τρέλαιναν. Και, για να μη φαίνεται από μακριά το βάζο να αδειάζει, η μικρή κατεργάρα χρησιμοποιούσε μια καρφίτσα για να τρώει μόνο το γλυκό, χωρίς να πειράζει το σιρόπι.

Πρόκειο να ήταν δέκα χρόνων όταν έκανε τη μεγάλη ζημιά κι έφαγε τόσο ξύλο από τη μητέρα της, που είχε λόξιγκα δύο μέρες από το κλάμα. Ήταν Πέμπτη, και κάθε Πέμπτη η Δέσποινα δεχόταν τις φίλες της. Έθιμο της εποχής, τότε που το τηλέφωνο ήταν πολυτέλεια περιττή. Οι κυρίες είχαν μια συγκεκριμένη μέρα που δήλωναν ότι το σπίτι τους ήταν ανοιχτό για φίλες και συγγενείς και είχαν διαμορφώσει έτσι το πρόγραμμά τους, ώστε να μην έχουν αφήσει καμία δουλειά στη μέση. Η Δέσποινα είχε ορίσει την Πέμπτη από τότε που παντρεύτηκε, κι εκείνη ειδικά τη μέρα ήταν πολύ χαρούμενη. Χρόνια είχε να πετύχει έτσι το γλυκό το τριαντάφυλλο και ήθελε να μπει στο μάτι εκείνης της Ιουλίας, που κορδωνόταν για τα γλυκά της λες κι άλλη καμιά δεν ήξερε να κάνει γλυκό και που τις ζάλιζε όλες κάθε Παρασκευή που δεχόταν, με λεπτομέρειες για το πώς τα είχε φτιάξει, είτε τη ρωτούσες είτε όχι!

Το σπίτι άστραφτε, όπως πάντα, εφτακάθαρο, στον μπουφέ στραφτάλιζαν τα ασημένια καντηλιέρια της γιαγιάς της και η κρυστάλλινη φοντανιέρα, δώρο του θείου Μωυσή στον γάμο της, που τη θαύμαζε όλος ο κόσμος, τόση λεπτοδουλειά που είχε πάνω της. Στο τραπέζι της τραπεζαριάς της είχε στρώσει το βυσσινί βελούδινο τραπεζομάντιλο και από πάνω το καινούργιο δαντελένιο πετσετάκι που μόλις την προηγούμενη μέρα είχε τελειώσει και της σώθηκε η ψυχή της μέχρι να το προλάβει για να το έχει κολλαρισμένο για τη σημερινή μέρα. Στο κέντρο του τραπεζιού είχε στολίσει τη μεγάλη της την κρυστάλλινη φρουτιέρα, φορτωμένη με φρούτα της εποχής.

Η Δέσποινα κοίταξε γύρω της ικανοποιημένη και χαμογέλασε. Όμορφο που ήταν το σπίτι της! Ο Ιωσήφ έφυγε στην ώρα του για το μαγαζί, αφού πρώτα φίλησε τη γυναίκα του στα δυο μάγουλα, όπως το συνήθιζε.

«Θέλεις να σε φέρω τίποτε όταν έρω;» τη ρώτησε όπως πάντα.

«Τώρα που με το λες... πάρε κομματάκι ταρτάρ από τον μπαχαρατζή,* γιατί θέλω αύριο να κάνω άσπρο γλυκό...» του είπε η Δέσποινα πριν τον αποχαιρετήσει και κάνει το σημείο του σταυρού πίσω του.

Μετά ετοιμάστηκε και η ίδια για να υποδεχτεί τις γυναίκες. Χτένισε τα μαλλιά της κι έσταξε λίγη κολόνια στο μαντίλι της. Τσίτωσε τη φούστα της και φόρεσε τα χαμηλά της τα γοβάκια. Τα παιδιά της, γιατί στο μεταξύ είχε κάνει και την Ελισώ, ήταν κι αυτά έτοιμα, αν και δε θα κάθονταν πολύ. Ένα ευγενικό «καλησπέρα» θα έλεγαν και μετά έπρεπε να εξαφανιστούν στο δωμάτιό τους. Τι δουλειά είχαν τα παιδιά με τους μεγάλους;

Ο κόσμος άρχισε να έρχεται στην ώρα του, και, όπως πάντα, πρώτη ήταν η Ουρανία, που θα τη βοηθούσε κιάλας στο σερβίρισμα. Ήρθε η ώρα του γλυκού. Περίφημη, η Δέσποινα τοποθέτησε το κρυστάλλινο μπολ στο κέντρο του δίσκου, πάνω στο κοφτό πετσετάκι, και δίπλα τα ποτήρια με το δροσερό νερό και τα κουτάλια και βγήκε να σερβίρει. Και το 'φερε η κακιά η ώρα πρώτα να πάει στην Ιουλία... Ήταν ανάγκη; Παίρνει εκείνη το ασημένιο κουτάλι και το βυθίζει. Κοιτάζει με απορία. Πουθενά ροδοπέταλο. Ξαναβυθίζει το κουτάλι, αυτή τη φορά πιο βαθιά, πάλι τίποτα, μόνο σιρόπι. Η Δέσποινα χλωμιάζει.

«Μπρε κοκόνα μου, σιρόπι μόνο έφτιασες;» τη ρωτάει με απορία. «Το τριαντάφυλλο πού είναι, για;»

«Πα!...» κάνει η Δέσποινα και μετά πιο δυνατά: «Πα! Μη χειρότερα, Παναΐα μου...»

Σιγή έπεσε στη σάλα. Η Δέσποινα μόνο που δεν έκλαιγε. Η Ουρανία βρέθηκε κοντά της αμέσως.

«Μη στενοχωριέσαι, Δεσποινιώ μου...» της είπε ήρεμα.

«Μα πού πήγε το γλυκό, με λες; Και είχε πετύχει τόσο καλά αυτή τη φορά!»

«Ε, πού πήγε, πού πήγε... Πάλι το ποντικάκι σου θα την έκανε τη ζημιά. Δεν το κατάλαβες;»

* Μπαχαρατζής: έμπορος μπαχαρικών.

«Έχετε ποντίκια;» τσίριξε η Ιουλία, και η Ουρανία νευρίασε.
 «Άντε, μπρε, κι εσύ! Που έχουμε ποντίκια... Για τη Θεανώ λέω! Αυτή το κανόνισε το γλυκό. Πάλι με την καρφίτσα, να ξέρεις, θα την έκανε τη βρομοδουλειά!»

Η ένοχη ομολόγησε αργότερα την πράξη της και εισέπραξε το ξύλο που της αναλογούσε κάτω από το βουρνωμένο βλέμμα της αδελφής της, της Ελισώς, που ήταν τότε πέντε χρόνων και λάτρευε τη μεγάλη αδελφή της.

Όταν γεννήθηκε η Ελισώ, η Θεανώ ήταν πέντε χρόνων και καμία εντύπωση δεν της έκανε η γέννηση της μικρής. Όταν αντίκρισε το μωρό, ρούφηξε τη μύτη της περιφρονητικά και ρώτησε τον πατέρα της: «Και τώρα τι θα το κάνουμε αυτό;»

«Θα μεγαλώσει και θα παίζετε μαζί!» της απάντησε ο Ιωσήφ.

«Εγώ έχω τον Αργύρη», αποκρίθηκε η Θεανώ. «Δε θέλω κανέναν άλλο. Να τη δώσουμε στη Μουζαφέρ, που δεν έχει δικιά της παιδιά!»

Η Μουζαφέρ ήταν γειτόνισσά τους και το είχε καημό που δεν έκανε παιδιά.

«Μη λες τέτοια πράγματα, γιατί θα φας ξύλο!» της είπε ο πατέρας της, και η Θεανώ μαζεύτηκε.

Μαζεύτηκε, αλλά δεν άλλαξε ποτέ άποψη για τη μικρότερη αδελφή της. Τη θεωρούσε περιττό βάρος, ανόητη και γενικά δεν της έδινε μεγάλη σημασία. Αντίθετα, η ίδια η Ελισώ λάτρευε τη μεγάλη της αδελφή, θεωρούσε ότι μόνο η Θεανώ ήξερε, μόνο η Θεανώ μπορούσε τα πάντα. Την ακολουθούσε σαν πιστό σκυλί, έκανε ό,τι της έλεγε, ο λόγος της Θεανώς ήταν νόμος... αμέσως μετά τον λόγο του πατέρα, φυσικά.

Ο Ιωσήφ δεν ήταν ποτέ τρυφερός πατέρας, όπως δεν υπήρξε και τρυφερός ως σύζυγος. Τυπικός, ναι, καλός οικογενειάρχης, σίγουρα, αλλά αυστηρός και λιγάκι μονόχνοτος, αντίθετα με τη Δέσποινα, που ήταν πολύ κοινωνική και πάντα γελαστή. Σ' εκείνη οφειλόταν το γεγονός ότι το σπίτι τους είχε σχεδόν πάντα κόσμο. Μία φορά τον μήνα θα είχαν βεγγέρα, και τα παιδιά

λάτρευαν αυτά τα βράδια. Έρχονταν κυρίες με όμορφα ρούχα, και ακουγόταν μουσική και γέλια και φωνές. Στη σάλα χόρευαν βαλς και ταγκό. Χόρευαν... Όλοι εκτός από τον Ιωσήφ και τη Δέσποινα. Ο Ιωσήφ δεν ήξερε να χορεύει και η Δέσποινα... Τη Δέσποινα δεν την άφηνε ο Ιωσήφ. Είχε σαφείς οδηγίες από τον άντρα της και δεν τόλμησε ποτέ να τις παραβεί.

«Αν σε πει κανένας να χορέψετε, θα πεις που δεν ξεύρεις!» την είχε διατάξει, κι εκείνη είχε συμμορφωθεί.

Γιατί ο Ιωσήφ ζήλευε πολύ τη γυναίκα του. Ούτε σε συγγενή δεν είχε εμπιστοσύνη, πολύ, δε, περισσότερο σε φίλο. Η Δέσποινα δεν πήγε ποτέ ενάντια στη θέληση του άντρα της σε ολόκληρη τη ζωή της, έστω κι αν υπέφερε πολλές φορές με τις υπερβολές του. Στις βεγγέρες έκανε την πολυάσχολη, κρατούσε κάτω από το τραπέζι τον ρυθμό με το πόδι, αλλά ποτέ δε χόρεψε, κι ας λαχταρούσε η ψυχή της ένα ταγκό. Μόνο όταν ο Ιωσήφ προσπάθησε να της επιβάλει αυτό που κάποτε είχε κάνει ο πατέρας του στη μάνα του κόντεψαν να φτάσουν στα άκρα, κι αν δεν ήταν η Ουρανία και ο Θεόφιλος, τα πράγματα θα είχαν πάρει άσχημο δρόμο.

Όταν παντρεύτηκαν, ύστερα από λίγους μήνες, ο Ιωσήφ άρχισε να κάνει παρατηρήσεις στη Δέσποινα ότι έβγαινε πολύ.

«Μα να μην πάω να ψωνίσω, άντρα μου;» τον ρώτησε μια μέρα η Δέσποινα μετά την παρατήρηση.

«Δε μίλησα για τα ψώνια!» της απάντησε απότομα εκείνος.

«Έ τότε, για τι μιλάς;»

«Εσύ δεν πας μόνο για ψώνια! Πότε στη μάνα σου θα είσαι, πότε στις φιληνάδες σου. Πού θα πάει αυτό;»

«Μα τι λες, Ιωσήφ; Οι φιληνάδες μου έχουν τις μέρες που δέχονται, και τότε πηγαίνω, όπως έρχονται κι αυτές σε μένα. Αν δεν πάω, δε θα ξανάρθουν!»

«Και τι τα θέλεις αυτά τα πηγαινέλα; Καλά δεν είμαστε μόνοι μας;»

«Όχι, δεν είμαστε καλά! Ο άνθρωπος δεν είναι για να μένει μόνος του, Ιωσήφ!»

«Ναι, αλλά και μένα δε μ' αρέσουν αυτά τα σούρτα φέρτα με τη μια και με την άλλη!»

«Μα τι λες τώρα; Όλες τις ξεύρεις! Σε μια γειτονιά μεγάλωσα με τις κοπέλες...»

«Και οι άντρες τους;»

«Με τους άντρες τους δεν κάνεις εσύ παρέα; Και ύστερα... τι δουλειά έχουν οι άντρες στα απογευματινά μας; Οι άντρες είναι στις δουλειές τους, όπως κι εσύ!»

Η μια κουβέντα έφερε την άλλη. Ξέσπασε καβγάς. Στο τέλος ο Ιωσήφ έβαλε στην άκρη την κουβέντα και άρχισε τις διαταγές. «Δε θα ξαναβγείς», «Δε θα ξαναμιλήσεις με τη μια», «Δε θα ξαναπάς στην άλλη».

Η Δέσποινα θύμωσε πολύ, αλλά αρρώστησε στην κυριολεξία όταν ο Ιωσήφ έκανε το αδιανόητο. Πήρε μια κιμωλία και σημάδεψε τις σόλες όλων των παπουτσιών της.

«Τώρα θα ξεύρω ότι δε θα πας πουθενά όσο λείπω!» της είπε.

Η Δέσποινα από τη στενοχώρια της ανέβασε πυρετό. Σε κνήναν δε μιλούσε, κλείστηκε στο σπίτι της. Το γέλιο χάθηκε από τα χείλη της. Η Ουρανία απόρησε, μα ούτε και σ' εκείνη έβγαλε άχνα τον πρώτο καιρό. Όταν η Δέσποινα ανέβαλε δύο συνεχόμενες Πέμπτες το απογευματινό της χωρίς συγκεκριμένο λόγο, τότε η Ουρανία περίμενε να φύγει ο Ιωσήφ και κατέβηκε στο σπίτι της συννυφάδας της αποφασισμένη να μάθει τι έτρεχε.

«Και δε θα φύγω», της είπε, «αν δε με πεις τι γίνεται εδώ μέσα! Και να το ξεύρεις πως δεν το κάνω από περιέργεια, αλλά από ενδιαφέρον και αγάπη. Εμείς είμαστε... πες αδελφές! Τι στάθηκε και άλλαξες τόσο πολύ, Δέσποινα; Μην είσαι άρρωστη και με το κρύβεις;»

Η Δέσποινα άνοιξε το στόμα της για να αρνηθεί, αλλά αντί να μιλήσει, την έπιασαν τα κλάματα. Η Ουρανία την αγκάλιασε και την άφησε να ξεσπάσει. Όταν κόπασαν οι λυγμοί, η Δέσποινα κοίταξε στα μάτια τη συννυφάδα της και της εξήγησε με τρεμάμενη φωνή τα όσα είχε διατάξει ο άντρας της. Της έδειξε και τα σημαδεμένα με κιμωλία παπούτσια. Η Ουρανία τα είχε χαμένα. Τα μάτια της είχαν ανοίξει διάπλατα, δεν ήξερε τι να πει και πώς να παρηγορήσει τη γυναίκα απέναντί της, που πάλι έκλαιγε με πικρό παράπονο. Το βράδυ, όμως, όταν γύρισε ο Θεόφιλος, τον κάθισε κάτω και του εξιστόρησε τα καμώματα του αδελφού του.

«Κι εγώ τι να κάμω τώρα;» τη ρώτησε εκείνος, έχοντάς τα χαμένα.

«Να τον πιάσεις να του μιλήσεις. Αδελφός του είσαι!»

«Μα γίνεται τώρα να ανακατευτώ μέσα στο ζευγάρι; Πού ακούστηκε αυτό;»

«Και θα είναι καλύτερο ν' ακουστεί που ο αδελφός σου χώρισε; Γιατί σε το λέω και να διεις που θα βγω αληθινή, η Δέσποινα δε θ' αντέξει πολύ. Θα τα πει στους δικούς της και θα την πάρουν πίσω!»

«Λες να πάθουμε τέτοιο ρεζίλημα; Λες οι συμπέθεροι να την πάρουν;»

«Όχι, που θ' αφήσουν τη μονάκριβή τους να μαραζώσει στα χέρια του Ιωσήφ!»

«Μα πώς έκανε τέτοιο πράγμα ο αφιλότιμος;»

«Η ζήλια είναι κακός σύμβουλος, άντρα μου... Και ο Ιωσήφ τη ζηλεύει τη Δέσποινα!»

«Ναι... άμα δεν είπαμε κι έτσι!»

«Αυτά τα πράγματα δεν έχουν μέση λύση, Θεόφιλε. Ή ζηλεύεις και κάμεις ακρότητες ή έχεις τα μυαλά στο κεφάλι και δε βγάζεις πατιρντί* στα καλά του καθουμένου».

Κανένας δεν έμαθε ποτέ τι ειπώθηκε ανάμεσα στα δύο αδέρφια. Ούτε καν ο Ιχσάν, ο νεαρός Τούρκος που δούλευε στο μαγαζί του Ιωσήφ. Γιατί ο Θεόφιλος πήγε και βρήκε τον αδελφό του στο αυγουλάδικο την άλλη κιόλας μέρα. Έδιωξαν τον Ιχσάν με μια δικαιολογία κι έμειναν οι δυο τους. Πάντως, ό,τι κι αν ειπώθηκε ήταν αρκετό για να αλλάξει γνώμη ο Ιωσήφ. Το μεσημέρι που πήγε σπίτι του για φαγητό, χωρίς να πει κουβέντα στη γυναίκα του, πήρε ένα πανί και σκούπισε τις κιμωλίες από τα παπούτσια της. Η Δέσποινα κατάλαβε και γέλασε ολόκληρη. Ούτε κι εκείνη μίλησε, αλλά όλη της η ψυχή φάνηκε στα μάτια της με τέτοιον τρόπο, που και μία αμφιβολία να είχε ο Ιωσήφ ότι έκανε το σωστό, διαλύθηκε, όπως διαλύθηκαν και τα νέφη από τον γάμο τους.

* Πατιρντί: φασαρία, καβγάς.

Όχι ότι άλλαξε τίποτε άλλο, αλλά με όλα τα άλλα η Δέσποινα μπορούσε να ζήσει.

Τον αγαπούσε τον άντρα της και η αλήθεια είναι ότι δεν είχε μεγάλα παράπονα.

Όταν έκαναν και τη Θεανώ, η Δέσποινα πια ήταν πραγματικά ευτυχισμένη.

Τα καλοκαίρια οι δύο οικογένειες παραθερίζαν στην Αντιγόνη, το όμορφο Πριγκιποννήσι, σ' ένα δίπατο σπίτι κοντά στο λιμάνι. Οι γυναίκες και τα παιδιά δηλαδή. Οι άντρες έφευγαν το πρωί, κρατώντας το σεφερτάσι* με το μεσημεριανό φαγητό τους, και γύριζαν το βράδυ με το καρβάκι. Στο λιμάνι τούς περίμενε η οικογένεια, κι εκείνοι πάντα κάτι κρατούσαν για τα παιδιά. Πότε κανένα ζαχαρωτό, πότε κανένα γλυκό, πότε πότε και μια πλάκα σοκολάτας. Μετά το βραδινό φαγητό, ο Θεόφιλος, που αγαπούσε το τραγούδι κι είχε καλή φωνή, άρχιζε να τραγουδάει, ενώ οι δύο γυναίκες σιγοντάριζαν. Ευτυχισμένα χρόνια...

Η Θεανώ λάτρευε τις διακοπές και δεν ήθελε να τελειώσουν. Η Ελισώ ήταν μικρή, δεν μπορούσε να συμμετέχει σε τίποτα, ενώ εκείνη ακολουθούσε τον Αργύρη στα παιχνίδια, που καμιά φορά αγρίευαν τόσο, ώστε πότε σακατευόταν ένα γόνατο, πότε γδερνόταν ένα χέρι, αλλά πάντα, και οπωσδήποτε, τα πρώτα θύματα ήταν το χτένισμα και οι κορδέλες στα μαλλιά, που χάνονταν μυστηριωδώς. Η Θεανώ μισούσε με πάθος τις κοιτίδες της, και κυρίως τους μεγάλους φιόγκους με τους οποίους ήταν δεμένες αυτές οι κοιτίδες. Εκείνη ήθελε να τρέχει ελεύθερη και ελεύθερα να χύνονται και τα μαλλιά στους ώμους της, αλλά η Δέσποινα είχε πολύ ισχυρές απόψεις για το πώς πρέπει να είναι χτενισμένο ένα κοριτσάκι πέντε χρόνων. Το χτένισμα, όμως, που έφερε στην κυριολεξία δάκρυα στα μάτια της Θεανώς ήταν εκείνο με την τεράστια μπούκλα στην κορυφή του κεφαλιού που της έφτιαχνε η μητέρα της σε κάθε γιορτή και που συνέχιζε να της το φτιάχνει μέχρι που η Θεανώ έγινε δώδεκα χρόνων. Τότε ήταν που διαμαρτυρήθηκε πια έντονα.

* Σεφερτάσι: μεταλλικό δοχείο για μεταφορά φαγητού.

«Αμάν πια, καλέ μητέρα... Σαν ντολμάς είναι αυτό το πράγμα πάνω στο κεφάλι μου!» της είπε μια μέρα. «Ως πότε θα με βασανίζετε με αυτό;»

«Και πώς θέλεις να σε χτενίσω, κυρία μου; Δε βλέπεις τα άλλα κοριτσάκια;»

«Μα ακριβώς, επειδή βλέπω πόσο γελοία είναι εκείνα, ξεύρω πως έτσι γελοία είμαι κι εγώ!»

«Μπρε συ, τρελάθηκες; Τι κάθεσαι και με λες, παιδί πράγμα;»

«Κι επειδή είμαι παιδί, δεν μπορώ να ξεύρω τι μ' αρέσει και τι όχι; Ε, αυτό το χτένισμα που με κάνετε δε μ' αρέσει!»

Ούτε και ο φούσκος που της άστραψε η μάνα της της άρεσε, αλλά έπειτα από αυτό η Θεανώ πρόσεξε πως το αντιπαθητικό χτένισμα εξορίστηκε διά παντός από το κεφάλι της. Χαλάλι το μάγουλο για τέτοια δουλειά...

Το σχολείο ήταν η μεγάλη αγάπη της Θεανώς. Τα έπαιρνε πολύ τα γράμματα, όλοι οι δάσκαλοί της είχαν να κάνουν με την επιμέλειά της αλλά και... με τη ζαβολιά της. Καινά δαιμόνια σκορπίζονταν όπου βρισκόταν η Θεανώ... Μια μέρα ήρθε στο σχολείο ένα καινούργιο κορίτσι. Η δασκάλα την παρουσίασε στην τάξη, τους είπε πως την έλεγαν Ιωάννα και πως είχε έρθει με τους γονείς της από το Καράκιοϊ. Η Ιωάννα δεν άνοιγε ποτέ το στόμα της, παρά μόνο αν τη ρωτούσε κάτι η δασκάλα, αλλά, ακόμα και τότε, με πολύ κόπο την άκουγαν, τόσο χαμηλόφωνα που μιλούσε. Στα διαλείμματα, βεβαίως, ούτε μιλιά. Τα άλλα παιδιά πήγαιναν κοντά της, της πρότειναν να παίξει μαζί τους, αλλά η Ιωάννα απαντούσε μόνο κουνώντας αρνητικά το κεφάλι και επέμενε να κάθεται φρόνιμα σ' ένα από τα παγκάκια που είχε το προαύλιο. Η Θεανώ εξοργίστηκε μαζί της.

«Ποια νομίζει πως είναι;» έλεγε και ξανάλεγε στη φίλη της τη Βαρβάρα, που καθόταν μαζί της στο θρανίο.

«Και σένα τι σε μέλει σαν δε μιλάει αυτή;» της απαντούσε η Βαρβάρα, αλλά η Θεανώ δεν το δεχόταν.

Τα υπόλοιπα παιδιά, όταν κατάλαβαν ότι η Ιωάννα δεν αντι-

δρούσε σε τίποτε, άρχισαν τα πειράγματα. Πότε της τραβούσαν τις κοιτίδες, πότε την έσπρωχναν, πότε της έλυναν τους φιόγκους, αλλά η Ιωάννα συνέχιζε να κάθεται σαν άγαλμα, χωρίς καν να προσπαθεί να αποφύγει τους μικρούς βασανιστές της. Ακόμα κι όταν κάποιιο αγοράκι την έσπρωξε τόσο δυνατά που έπεσε από το παγκάκι, η Ιωάννα, σαν να μην είχε συμβεί τίποτα, σηκώθηκε, τίναξε τα ρούχα της και ξανακάθισε αμίλητη. Τότε ήταν που η Θεανώ όρμησε ασυγκράτητη πάνω της. Την άρπαξε από τον λαιμό και την έσφιξε με όλη της τη δύναμη. Η Ιωάννα έβαλε τόσο δυνατές φωνές, που μαζεύτηκε όλο το σχολείο.

«Α, ώστε τώρα μιλάς!» της είπε ικανοποιημένη η Θεανώ και την άφησε.

Δεν ήταν, όμως, καθόλου ικανοποιημένος ο διευθυντής, που τιμώρησε τη Θεανώ κλείνοντάς τη στην αποθήκη για δύο ολόκληρες ώρες. Μαζί τιμωρήθηκε, εντελώς άδικα, και η Βαρβάρα, ως συνεργός. Στο μαύρο σκοτάδι της αποθήκης, η Βαρβάρα έσπασε κι έβαλε τα κλάματα. Εκτός από τους χάρτες, υπήρχε εκεί κι ένας σκελετός όπου έκαναν μάθημα τα παιδιά της εβδόμης και της ογδόης, και αγριεύτηκε πάρα πολύ. Η Θεανώ, όμως, που κατάρταβε ότι τις παρακολουθούσαν από την κλειδαρότρυπα για να δουν τι θα κάνουν, δεν το έβαλε κάτω.

«Σους, μπρε!» της έλεγε συνεχώς. «Μην κλαις, μπρε... Απ' έξω είναι και μας βλέπουν!»

«Ναι, αλλά εγώ φοβάμαι!» έκλαιγε απαρηγόρητο το κοριτσάκι.

«Τι φοβάσαι, μπρε απτάλα;* Τον σκελετό; Ψεύτικος είναι! Θέλεις να σε δουν οι έξω και να σε λυπηθούν;»

«Αμα είναι να με βγάλουν, να κλαίω πιο δυνατά!»

«Αχ, καημένη Βαρβάρα, καθόλου ινάτι δεν έχεις;»

Όχι, δεν είχε. Μόνο η Θεανώ είχε. Και πολύ εγωισμό. Κάνοντας δε θα την έλεγε ποτέ δειλή. Βγήκε από την τιμωρία, ύστερα από δύο ώρες, με το κεφάλι ψηλά, αδάκρυτη και αμετανόητη, δίπλα σε μια Βαρβάρα που σχεδόν είχε καταρρεύσει και που ζητού-

* Απτάλα: χαζή, ηλίθια.

σε συγγνώμη απ' όλους. Κάλεσαν και τον πατέρα της στο σχολείο, αλλά εκείνος δεν τη μάλωσε, παρόλο που η Θεανώ το φοβήθηκε. Γιατί μόνο τον πατέρα της φοβόταν εκείνη, κι ας μην της είχε αγγίξει ποτέ ούτε τρίχα. Και μόνο το βλέμμα του ήταν ικανό να την κάνει να τρέμει σαν το ψάρι. Αλλά, πράγμα περίεργο, εκείνη τη φορά ο πατέρας της δεν πείστηκε για το σφάλμα της κόρης του.

Ίσως γιατί η λογική του του είπε πως η συμπεριφορά της Ιωάννας προκάλεσε την αντίδραση της Θεανώς, ίσως γιατί κι εκείνος θα έκανε το ίδιο πάνω στα νεύρα του, ίσως ακόμα και γιατί καμάρωνε που η πρωτότοκή του είχε τόσο δυναμισμό μέσα της. Πάντως, η Δέσποινα δεν καμάρωσε καθόλου, κι όταν έμαθε τα καθέκαστα, φιλοδώρησε την κόρη της με ένα γερό χέρι ξύλο και της απέσπασε την υπόσχεση ότι δε θα αγγίξει ποτέ ξανά κανένα παιδάκι.

Υπόσχεση που μία εβδομάδα μετά ξεχάστηκε, γιατί η Θεανώ έσπασε τα δόντια ενός συμμαθητή της που είχε την αφέλεια να την πειράξει με αφορμή ένα από τα αποτρόπαια χτενίσματα της μητέρας της. Η Θεανώ, που είχε ήδη νεύρα για τα μαλλιά της, μόλις άκουσε το αγοράκι να της κάνει καζούρα, στράφηκε εναντίον του. Ήταν, όμως, μεγαλόσωμος, και κατάλαβε πως δε θα τα έβγαζε πέρα μαζί του. Στάθηκε, λοιπόν, γερά στα πόδια της, και αφού στριφογύρισε με δύναμη τη φορτωμένη βιβλία τσάντα της, την έστειλε να προσγειωθεί στο πρόσωπο του συμμαθητή της, σπάζοντάς του τα δύο μπροσινά δόντια. Πάλι η Θεανώ βρέθηκε κατηγορούμενη στο γραφείο του διευθυντή, και την άλλη μέρα πήγε η μητέρα της. Βγήκε από το μεγάλο γραφείο συνοφρωμένη, άρπαξε τη Θεανώ από το μπράτσο και, σέρνοντας σχεδόν, την πήγε σπίτι. Ενόσω τις έτρωγε, η ένοχη απολογούνταν.

«Δεν τον άγγιξα, μητέρα, σας το ορκίζομαι!» της φώναξε κάποια στιγμή, και η Δέσποινα έμεινε μετέωρη.

«Μπρε, εμένα πας να κοροϊδέψεις; Χαρτί και καλαμάρι με τα είπε ο διευθυντής σου. Δύο δόντια τού έσπασες του παιδιού!»

«Μα ήδη του κουνιόντουσαν αυτά τα δόντια. Δε φταίω εγώ!»

«Θεανώ, πρόσεξε καλά, γιατί από μένα δε γλιτώνεις! Την προηγούμενη φορά δε με ορκίστηκες πως δε θ' αγγίξεις ξανά κανένα παιδάκι;»

«Μα δεν τον άγγιξα, καλέ μητέρα!»

«Και τα δόντια μόνα τους έφυγαν;»

«Όχι! Με την τσάντα... Αλλά εγώ, μια φορά, χέρι δεν άπλωσα πάνω του, το ορκίζομαι!»

Η Δέσποινα έμεινε για μια στιγμή να μην ξέρει τι να κάνει, αλλά γρήγορα ξαναβρήκε τον ρυθμό της στο ξύλο.

«Κομμάτια θα σε κάνω! Τι θα με γίνεις, μπρε συ; Ποιόνα έμοιασες; Επιτρέπεται να μαλώνεις έτσι; Και το καημένο το παιδί; Τι σ' έκανε και το σακάτεψες;»

«Με είπε να βγάλω τον μακαρά* από τα μαλλιά μου, να δει αν έχω ψύλλους εκεί μέσα!»

«Ποιον μακαρά; Τι με λες;»

«Έτσι που με χενίζετε, όλοι με κοροϊδεύουν... Και μένα με ήρθε να τον τσουμαδίσω, αλλά θυμήθηκα που ορκίστηκα να μην αγγίξω παιδί και τον κτύπησα με την τσάντα από μακριά, για να μην πατήσω τον όρκο μου!»

Η Δέσποινα δεν την έδειρε άλλο, αλλά έκανε τα παράπονα στη συννυφάδα της αργότερα.

«Τι να σε πω, μπρε Ουρανία... Αυτό το παιδί μου αλλιώςτικο είναι! Να διεις κάτι πράγματα που με λέει...»

«Είναι πολύ έξυπνο, Δέσποινα, το κορίτσι... Πολύ έξυπνο!»

«Ναι. Άμα πού θα πάει αυτή η δουλειά; Κάθε εβδομάδα στο σχολείο με φωνάζουνε, τα μούτρα μου πέφτουνε!»

«Γιατί σε πέφτουνε τα μούτρα; Επειδή η κόρη σου τα καταφέρει και τους κάνει όλους καλά; Κι έπειτα, καλύτερα να τη φοβούνται παρά να τη λυπούνται!»

«Ε, καλά, άλλος τσαρές** δεν υπάρχει; Ή το ένα ή το άλλο;»

Ούτε ο Ιωσήφ συμεριζόταν τις ανησυχίες της γυναίκας του για τη Θεανώ. Μάλλον κρυφοκαμάρωνε με τα κατορθώματά της.

«Ασ' τηνε, γυναίκα», της έλεγε... «Οι καιροί είναι δύσκολοι, πρέπει να μάθει να τα φέρνει βόλτα, είτε με το καλό είτε με το άγριο!»

* Μακαράς: κουβαρίστρα.

** Τσαρές: λύση.

«Κορίτσι είναι, μπρε άντρα μου...» διαμαρτυρόταν η καημένη η Δέσποινα. «Δεν είναι σωστά αυτά τα πράγματα!»

Αλλά μετά η Δέσποινα είδε τον άντρα της που αναστέναξε και συνοφρυώθηκε.

«Τι έχεις εσύ και ξεφυσάς; Έγινε τίποτε στο μαγαζί;»

Ο Ιωσήφ σηκώθηκε και άναψε τσιγάρο.

«Κάτι έγινε, και δεν ξεύρω αν πρέπει να φοβηθώ για όχι...»

«Με τρομάζεις, Ιωσήφ! Τι έγινε;»

«Να... ήρτε ο Ιορδάνης και καθίσαμε οι δυο μας να πιούμε ένα ντούζικο*».

«Και λοιπόν; Σε είπε τίποτε και ταράχτηκες;»

«Όχι... Τι να με πει ο άνθρωπος; Άμα εκεί που καθόμασταν και μιλούσαμε μπήκε εκείνος ο Τουρκαλάς ο Ιμπραήμ...»

«Αμάν, αυτός είναι ρουφιάνος! Μη λέγατε τίποτε κακό με τον Ιορδάνη;»

«Όχι, μπρε! Τι να πούμε; Ξεχαστήκαμε, όμως, και μιλούσαμε ελληνικά...»

«Μη με το λες! Πώς το έκανες αυτό εσύ;»

«Ναι, για! Πώς ξεχάστηκα έτσι;»

«Και τι έγινε; Σας άκουσε;»

«Μας άκουσε και μας μάλωσε... Μόλις άκουσα εκείνο το “Türkçe konuş”, το “Μίλα τουρκικά”, με κόπηκε το αίμα!»

«Λες να μας σκαρώσει καμιά κασκαρίκα;»

«Τι να σε πω... Τον δικαιολογήθηκα όπως μπόρεσα. Καταλαβαίνεις... μετά τον έδωκα και μια ντουζίνα δίκροκα αυγά και αποχαιρετιστήκαμε εγκάρδια».

«Αφεριμ,** άντρα μου! Καλά τα κατάφερες. Άμα πρόσεχε, πασά μου... Αυτοί μπέσα δεν έχουνε! Εκεί που είναι φίλοι, εκεί είναι κι εχτροί. Λίγα δεν περάσαμε από τότε που βγήκε αυτό το πράγμα, να μην τολμούμε να μιλήσουμε τη γλώσσα μας!»

Εκείνο το βράδυ ο Ιωσήφ δεν κοιμήθηκε καθόλου καλά. Η Δέσποινα δίπλα του τον ένιωθε να στριφογυρίζει στο κρεβάτι

* Ντούζικο: ούζο.

** Αφεριμ: μπράβο.

και να ξεφυσάει συνεχώς. Δέκα χρόνια είχαν περάσει από τότε που ο Βενιζέλος και ο Ινονού είχαν υπογράψει το Σύμφωνο Ελληνοτουρκικής Φιλίας. Κάπως καλύτερα είχαν γίνει έπειτα από και τα πράγματα για τους Έλληνες της Πόλης, αλλά μόνο στην επιφάνεια. Το καζάνι έβραζε καλά σκεπασμένο, για να μη φαίνεται ο καπνός που υπήρχε από κάτω. Οι Έλληνες της Πόλης ήταν πάντα το κόκκινο πανί, και τότε ήταν που επιβλήθηκε εκείνο το «*Vatandaş türkçe konuş*», δηλαδή το «Πολίτη, μίλα τουρκικά», ενώ δύο χρόνια αργότερα, το 1932, βγήκε ο νόμος «Περί Εξυβρίσεως Τουρκισμού». Ήταν το αποκορύφωμα. Αρκούσαν δύο ψευδομάρτυρες που να κατέθεταν ότι κάποιος είχε μιλήσει εναντίον της Τουρκίας, κι αυτός ο κάποιος βρισκόταν στη φυλακή, στην καλύτερη περίπτωση... Πάντως, δεν τον έβλεπε ξανά κανείς. Πώς να τολμήσει, λοιπόν, Έλληνας να μιλήσει ελληνικά; Μόνο μέσα στα σπίτια της αυτή η πεισματάρα φυλή μιλούσε τη γλώσσα της και δίδασκε και τα παιδιά της, καλλιεργώντας μέσα τους την αγάπη για μια πατρίδα που ούτε είχαν δει και πιθανόν δε θα έβλεπαν ποτέ...

Ο Ιωσήφ πέρασε έναν μαρτυρικό μήνα ύστερα από κείνη τη μέρα. Κάθε άνθρωπο που έμπαινε στο μαγαζί φοβόταν ακόμα και να τον κοιτάξει. Όλους τούς νόμιζε έτοιμους να τον συλλάβουν. Είχε γίνει νευρικός, ευερέθιστος. Ο Θεόφιλος τον καθησύχαζε, μα κι εκείνος κρυφά είχε τον νου του. Ήταν άνοιξη του 1941, και κατά γενική ομολογία ήταν η καλύτερη άνοιξη που έζησε ποτέ η Πόλη. Στη γειτονική Ελλάδα είχε αρχίσει η γερμανική κατοχή, και μαζί άρχιζαν και τα μαρτύρια του λαού, αλλά η Τουρκία δεν είχε ανακατευτεί καθόλου σ' αυτό τον πόλεμο. Όλα ήταν ειρηνικά, όλα ήταν ήσυχα, και οι Έλληνες της Πόλης ζούσαν χωρίς τίποτα να ταράζει τον ρυθμό της ζωής τους.

Το σπίτι του Ιωσήφ και της Δέσποινας ήταν κατάφωτο. Γιόρταζε η Ελισώ. Ελισάβετ την είχαν βαπτίσει και στις 24 Απριλίου, που γιόρταζε, είχε γεννηθεί κιόλας. Διπλή η γιορτή για την οικογένεια. Φίλοι και συγγενείς είχαν μαζευτεί, η Δέσποινα για

άλλη μία φορά είχε αποδειχθεί θαυμάσια οικοδέσποινα. Δίπλα της, όπως πάντα, η Ουρανία. Αυτή που δεν έδειχνε να συμμετέχει και πολύ ήταν η Θεανώ.

Της άρεσε, βέβαια, που είχαν κόσμο, αλλά νευρίαζε που όλοι τής έλεγαν πόσο ευτυχισμένη έπρεπε να είναι που είχε μια τόσο όμορφη αδελφούλα και αναρωτιόταν γιατί κανείς δεν της έλεγε πόσο ευτυχισμένη ήταν που είχε έναν εξάδελφο σαν τον Αργύρη. Κανένας δεν την καταλάβαινε, εκτός ίσως από τη θεία Τιτίκα, την αδελφή της γιαγιάς της. Κάθε φορά που η Δέσποινα παροπνιόταν κι έλεγε «Παράξενο αυτό το παιδί, Παναΐα μου! Αλλιώτικο...» η θεία Τιτίκα χαμογελούσε. Ήταν κι εκείνη αλλιώτικη και ήξερε να σέβεται το διαφορετικό και να το αναγνωρίζει όταν το συναντούσε. Μερικοί την έλεγαν και αλαφροϊσκιωτη στα νιάτα της. Άλλοι εντελώς τρελή... ειδικά τότε που άφησε τον άντρα της. Σχεδόν ολόκληρη η Πόλη έμαθε το νέο, γιατί τότε το «διαζύγιο» ήταν λέξη ανύπαρκτη. Ούτε η θεία χώρισε ποτέ τον άντρα της, αλλά δεν έμεινε και μαζί του. Τον παντρεύτηκε γιατί της τον έδωσαν, αλλά γρήγορα εκείνος αποκάλυψε τον κακό του χαρακτήρα, τη ροπή του προς την ακολασία και, κυρίως, το πολύ βαρύ του χέρι. Η θεία, αμέσως μετά τον πρώτο τους καβγά και το ξύλο, μάζεψε τα πράγματά της κι έφυγε. Κανένας δε στάθηκε ικανός να της αλλάξει γνώμη, και για τη νεαρή τότε Τιτίκα τα χρήματα που είχε ο άντρας της δεν αποτελούσαν επιχείρημα ώστε να συνεχίσει να τρώει ξύλο ούτε και να δέχεται τις περιεργές ορξέξεις του.

Λεπτομέρειες δεν είπε σε κανέναν, φυσικά. Καμία καθωσπρέπει γυναίκα δε μιλούσε για τέτοια πράγματα, ούτε καν χαμηλόφωνα. Όλοι, όμως, κατάλαβαν, ή τουλάχιστον υποψιάστηκαν, τι συνέβαινε όταν έπειτα από λίγους μήνες βρέθηκε μαχαίρωμένος.

«Σε κερχανά* τον βρήκανε τον αφιλότιμο!» έλεγε ο ένας.

«Είχε νταλαβέρια με μια απ' αυτές! Μουστερής** ήτανε εκεί μέσα, αλλά ποιος ξεύρει γιατί τον φάγανε...» συμπλήρωνε ο άλλος.

* Κερχανάς: πορνείο.

** Μουστερής: πελάτης.

«Και τώρα η Τιτίκα κληρονομεί;» ρωτούσε η κυρία στο μα-
νάβικο.

«Μέχρι γρόσι!» της απαντούσε η άλλη.

Για μήνες τα οικογενειακά της Τιτίκας είχαν δώσει θέμα συ-
ζήτησης σε γνωστούς και αγνώστους. Εκείνη, όμως, είχε σφρα-
γίσει ερμητικά το στόμα της και δε μιλούσε σε κανέναν. Μάλι-
στα, έκανε κι ένα μεγάλο ταξίδι, ώσπου να καταλαγιάσει ο θόρυ-
βος. Γύρισε κάποια στιγμή στην Πόλη, αλλά δεν έμεινε στο σπίτι
του άντρα της. Τα πούλησε όλα και αγόρασε ένα σπίτι στην Αντι-
γόνη, κοντά στη θάλασσα, κι έζησε εκεί μόνη της. Τα καλοκαί-
ρια που παραθερίζαν εκεί, η Δέσποινα και η Ουρανία έπαιρναν
τα παιδιά και πήγαιναν τακτικά.

Η Θεανώ αγαπούσε και τη θεία Τιτίκα αλλά και το σπίτι της.
Δεν ήταν πολύ μεγάλο, αλλά είχε μεγάλο κήπο και τα πιο γλυκά
σύκα που είχε φάει ποτέ κανείς. Ύστερα ήταν και η γλύκα της
ίδιας της θείας. Παρόλο που η Θεανώ δεν ήταν πολύ της αγκα-
λιάς, από την Τιτίκα δεχόταν τα πάντα. Ίσως γιατί έδειχνε την
ίδια αδυναμία και στον Αργύρη. Τους κάθιζε και τους δύο στην
αγκαλιά της και τους έλεγε όμορφα παραμύθια. Τους κερνούσε
ολόδροση βυσσινάδα, τους καθάριζε μύγδαλα και καρύδια και
τους χόρταινε φιλιά πριν τους στείλει να παίξουν για να πει κι
εκείνη το καφεδάκι της με την ανιψιά της. Η Θεανώ ήξερε για-
τί τους έδιωχνε. Μετά τον καφέ ήταν η ώρα για το φλιτζάνι... Η
Τιτίκα ήξερε να διαβάξει τα περιέργα σημαδάκια που σχημάτι-
ζε ο τούρκικος καφές, και τόσο η Δέσποινα όσο και η Ουρανία
την άκουγαν με πολλή προσοχή. Έπιναν με βιασύνη τον καφέ
και μετά έδιναν το φλιτζάνι στην Τιτίκα. Εκείνη το έπαιρνε, το
στριφογύριζε μια δυο φορές και μετά το αναποδογύριζε.

«Και τώρα υπομονή μέχρι να πέσει ο ντελβές!» πρόσταζε, και
οι δύο γυναίκες ανακάθονταν.

Έπειτα από λίγο η θεία σήκωνε το φλιτζάνι, συνοφρωνόταν
και άρχιζε η μυσταγωγία της εξήγησης των σημαδιών. Είχε μεγά-
λη περιέργεια η Θεανώ να μάθει αυτά που έβλεπε μέσα σ' εκεί-
νο το μικροσκοπικό φλιτζάνι η θεία Τιτίκα. Και πρέπει να ήταν
και πολλά, γιατί ροδάνι πήγαινε το στόμα της θείας...

Μια μέρα η Θεανώ, μετά το τελετουργικό, κι ενώ οι γυναί-

κες είχαν μπει στο σπίτι για να τους δείξει κάτι η θεία, πλησίασε και πήρε το ένα φλιτζάνι στα χέρια. Κοίταξε με περιέργεια. Πώς διάβαζε κανείς τι έλεγε εκεί μέσα, αφού δεν υπήρχαν γραμμата; Εκείνη το μόνο που μπορούσε να διακρίνει ήταν κάτι άσπρα δρομάκια ανάμεσα σε καφέ σημάδια. Κι αυτό εκεί έμοιαζε με πουλί. Το άλλο πιο πέρα έμοιαζε με δέμα. Και στον πάτο; Τι ήταν αυτή η μαύρη φουσκάλα; Την πόνεσαν τα μάτια από την προσπάθεια και δεν άκουσε τις γυναίκες που ήρθαν.

«Θεανώ! Τι κάνεις εκεί;»

Η φωνή της μητέρας της, αυστηρή και δυνατή, την τρόμαξε και της έπεσε το φλιτζάνι από τα χέρια κι έσπασε. Έκλεισε τα μάτια και περιέμενε το ξύλο, που, όμως, δεν ήρθε, χάρη στη θεία Τιτίκα, που βιάστηκε να την πάρει αγκαλιά.

«Ε, τι να κάνει το τζιέρι* μου; Ό,τι βλέπει, αυτό κάνει!» είπε χαμογελώντας.

«Αμα θα βγάλω τη γαλέντζα** και την περιλάβω, θα την πω εγώ! Μικρό κορίτσι και μου θέλει να διει και το φλιτζάνι...»

«Εγώ, πάντως», είπε πάλι η θεία, «στην ηλικία της Θεανώς άρχισα να ρωτάω και να μαθαίνω, κι έτσι ξεύρω και σας λέω τώρα το φλιτζάνι! Κι έπειτα, κακό είναι; Ό,τι μαθαίνει κανείς όφελος είναι!»

Έτσι γλίτωσε η Θεανώ το ξύλο εκείνη τη μέρα. Κανείς ποτέ δεν έμαθε ότι η θεία Τιτίκα, κρυφά, άρχισε να της μαθαίνει τα μυστηριώδη σημάδια του καφέ, που γρήγορα έπαψαν να αποτελούν μυστήριο για τη μικρή. Μάλιστα, η Θεανώ αποδείχθηκε ότι είχε χάρισμα σ' αυτό τον τομέα. Όταν έφτασε τα δεκαπέντε, ήξερε να λέει το φλιτζάνι καλύτερα και από την ίδια τη θεία Τιτίκα. Ακριβώς τότε που πέθανε η θεία και τους άφησε το σπίτι στην Αντιγόνη...

* Τζιέρι: σπλάχνο.

** Γαλέντζα: τσόκαρο.

Κωνσταντινούπολη... Ιστανμπούλ... Βασιλεύουσα... Με όποιο όνομα κι αν την πεις, μία είναι η Πόλη· μαγική, μοναδική, υπέροχη, βαφτισμένη στα μυστήρια της Ανατολής! Στον τόπο αυτό γεννιέται η Θεανώ. Μια κοπέλα που κουβαλάει μέσα της κάτι από τη μαγεία της Πόλης και κάτι από το ανυπότακτο πνεύμα της. Η Θεανώ θα μεγαλώσει, θ' αγαπήσει και θα παντρευτεί. Τη νύχτα της 6ης Σεπτεμβρίου 1955, θα βρεθεί μέσα στη δίνη των Σεπτεμβριανών. Μια μαύρη σελίδα στην Ιστορία των Ελλήνων της Πόλης γράφεται με το αίμα πολλών. Ύψια της αγριότητας των Τούρκων και η Θεανώ. Όταν συνέλθει, τίποτε δε θα είναι πια όπως παλιά. Μια λύκαινα θα γεννηθεί εκείνο το βράδυ και όποιος από δω κι εμπρός την πλησιάσει για να της κάνει κακό, θα γίνει κομμάτια από τα κοφτερά της δόντια.

Δέκα χρόνια μετά, η Θεανώ θα ζήσει τον εφιάλτη της απέλασης στην Ελλάδα και τον πόνο του ξεριζωμού, και θα έρθει αντιμέτωπη με το ρατσισμό και την καχυποψία. Η λύκαινα θα ξυπνήσει και πάλι, και όσοι έφταιξαν θα πληρώσουν ακριβά. Ή μήπως θα πληρώσουν και αθώοι;

*Μια ιστορία για μια γυναίκα που βίωσε την αγάπη
και το μίσος, κι έγινε αγρίμι για χάρη των αγαπημένων της.*

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 21346

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η